

Martina Šircelj

Ljubljana

LEPOSLOVNE KNJIGE ZA MLADINO V LETIH 1970 IN 1971 NA SLOVENSKEM KNJIŽNEM TRGU

Namen pričujočega sestavka ni vsebinsko in estetsko ovrednotenje literarnih del posameznih avtorjev, ki so jih izdale različne založniške hiše v slovenskem jeziku za mladino. Iz splošnih literarnoestetskih in psiholoških izhodišč, ki so se uveljavila, kadar govorimo o literarnih delih za mladino in o mladih bralcih, bom poskušala s številkami nakazati nekatere probleme, ki se v zadnjih dveh letih pojavljajo v naši založniški dejavnosti in imajo ali pa še bodo imeli pozitivne ali negativne posledice za knjižno kulturo mladih bralcev. Seveda sem daleč od tega, da bi v tem sestavku opredelila probleme v vseh razsežnostih; namen je, te probleme nakazati, opozoriti na stanje in tendence, ki se pojavljajo v naši založniški dejavnosti na področju izdajanja knjig za mladino.

Tekoča mesečna bibliografija knjig, ki jih izdajajo naše založbe in ki jo objavlja mesečna založniška revija *Knjiga 70*, *Knjiga 71*, nam v dveh svojih letnikih za leto 1970 in 1971 (do septembra)¹ daje bero izdanih knjig za mladino. Te izdaje, ko jih pretehtavamo z vidika kulturne vzgoje in potreb mladega bralca, dobe seveda predznak, s katerim posamezno izdano knjigo opredelimo kot primerno ali neprimerno branje za otroka.

Kot primerno branje ali primerna knjiga za otroka pojmuje tiste izdaje, ki imajo literarno in likovno estetsko kvaliteto (ker je večina mladini namenjenih knjig ilustriranih) in ustrezajo duhovnim potrebam otroka v njegovih različnih razvojnih obdobjih tja do 14. leta starosti. K neprimernim izdajam prištevamo knjige brez likovno in literarno estetske kvalitete, izdaje, ki se z nekaterimi duhovnimi dispozicijami v otrokovem razvoju sicer spogledujejo, vendar jih praviloma izrabljajo v šokantne namene, s katerimi nasilno trgajo otroka iz njegovega normalnega duhovnega razvoja, ga dezorientirajo in duhovno obubožajo.

Številčni seštevki za mladino izdanih knjig v letih 1970 in 1971 nas opozarjajo na precej kritično stanje na področju mladinskega založništva. Izdaje za mladino primernih knjig komaj še lovijo ravnotežje z izdajami neprimernih, s pripombo, da smo blagi, ko označujemo likovno in literarno nekvalitetne slikanice in stripe kot neprimerne izdaje.

Bibliografija nam kaže, da je bilo v letu 1970 izdanih 103 za mladino primernih in 96 za mladino neprimernih knjig; ravnotežje v prid dobrih izdaj je torej pičlo! Vprašanje je, če je ravnotežje ohranjeno tudi v učinku oziroma

¹ *Knjiga 71* je ob zaključku tega prispevka izšla v desetih številkah.

v posledicah učinka, ki ga imajo dobre in primerne oziroma neprimerne knjige v tem razmerju. Posledic v tem trenutku ne moremo ugotoviti, lahko pa domnevamo o knjižni revščini, ki je na pohodu — ne samo v založniških programih, ampak tudi pri mladih generacijah, ki doraščajo ob duhovno revnem branju.

Tudi bibliografija za leto 1971 (do septembra) ne obeta kaj več: izdanih je bilo v tem obdobju 45 mladini primernih in 39 neprimernih knjig. Summa summarum za obe založniški leti 148 : 135.

Od 148 naslovov izdanih primernih knjig odpade 48 na ponatise, med katerimi so na primer izbrana dela Julesa Verna in Henrika Sienkiewicza, dela Astrid Lindgrenove ter ponatise v zbirki Biseri ipd. Potrebno je opozoriti, da odpade večina ponatisov na prevode tujih del.

Tako obsega produkcija novih leposlovnih, mladini primernih knjig, v dveh letih 100 naslovov, med katerimi imajo levji delež (62 naslovov) prevodi in med temi so najštevilnejša dela za mladino do 10. leta starosti: 37 naslovov, sledijo dela za bralce od 10. do 14. leta: 20 naslovov, za doraščajočo mladino od 14. do 15. leta pa samo 5 naslovov; prevodov iz jezikov jugoslovanskih narodov je prav tako le 5 naslovov.

Izvirnih slovenskih del za mladino je bilo izdanih 38 — dobra petina celotne za mladino primerne knjižne produkcije zadnjih dveh let. Največ izvirnih knjig je zopet namenjenih mladini do 10. leta starosti: 28 naslovov; mladini od 10. do 14. leta je namenjenih 9 izvirnih del in eno izvirno delo doraščajoči mladini od 14. do 15. leta (Pavle Zidar: *Pišem knjigo*).

Če seštejemo celotno knjižno produkcijo mladini primernih knjig zadnjih dveh let, se nam tudi tu pojavijo podobna razmerja glede na starostno obdobje mladini primernih knjig. Najštevilnejše (izvirna, prevedena in ponatisnjena dela) so knjige za mladino do 10. leta starosti: 80 naslovov; za mladino od 10. do 14. leta: 50 naslovov in za doraščajočo mladino: 18 naslovov.

Razveseljivo je, da so naše založbe sposobne »zasuti« s knjigami otroka, kakor hitro se nauči brati (80 naslovov); izhajajoč iz tega razveseljivega starta pa smo že v naslednjem trenutku razočarani, kajti število izdanih knjig, še posebej pa število domačih novitet pada (28 naslovov domačih del za mladino do 10. leta, 9 naslovov za mladino od 10. do 14. leta, 1 naslov za doraščajočo mladino od 14. do 15. leta), čim bolj narašča otrokova sposobnost branja in čim večja je njegova lakota po knjigah. Še posebej hudo obnemoremo na področju izvirnih del za starost od 10. do 14. oziroma 15. leta. V tem kritičnem trenutku, ko je želja po branju vedno večja, ko se utrjujejo bralne navade in potreba po branju, po knjigi, pada produkcija dobrih literarnih del za mladino, narašča pa produkcija neprimernih del.

V istem obdobju (1970, 1971) je bilo izdanih 78 naslovov stripov, za katere menimo, da jih »bere« predvsem mladina od 10. do 14. leta, medtem ko je izšlo primernih knjig za to starost 50 oziroma 68 naslovov, če prištejemo tistih 18 naslovov za doraščajočo mladino. Hkrati je bilo izdanih 57 naslovov neprimernih knjig za mladino do 10. leta starosti (slikanice, priredbe klasičnih del itd.).

Številčno primerne knjige za mladino komaj še lovijo ravnotežje z neprimernimi izdajami. Zadnje ugotovitve pa to številčno ravnotežje porušijo v prid slabih, neprimernih izdaj, saj premajhno število dobrih in primernih knjig za starost, ko je mladina najvnetejša za branje (10 — 14 let) naravnost tira to mladino v »branje« nekvalitetnih in neprimernih del.

Priča smo nekemu čudnemu razmerju, ki gre očitno v škodo mladega bralca in pa v denarni dobiček tistih založniških hiš (Jugoreklam, ČZP Delo, Pomurska založba, Nolit, Naša djeca, Mladost), ki so se odločile mimo pravil duhovne higijene, ki smo jo kot družba dolžni negovati predvsem do mladine, izdajati nekvalitetna dela za tisto starostno obdobje otroka, ko rad bere, ko želi brati, ko se formira ali pa deformira (z branjem slabih in neprimernih del) njegov odnos do umetniške literature.

Z enosmerno trgovsko psihologijo so te založniške hiše odkrile programsko šibke točke kvalitetne knjižne produkcije in to šibkost speljale na mlin svojega dobička in v škodo mladega bralca, v škodo kulture branja in knjige. Večkrat slišimo in beremo, da založbe, ki izdajajo odraslim namenjeno literaturo, za te knjige (to velja še posebej za pesniške zbirke) ne najdejo ne bralcev ne kupcev. Če bomo vakuum ali pa duhovno revščino na področju izdajanja mladinskih knjig dopuščali, bo slej ko prej po sili slabokrvnih in revnih založniških programov pri mladem človeku zreducirano branje na nekvalitetna, a številčno in denarno lahko dosegljiva dela, ki bodo zmanjševala pri mladini sposobnosti branja kvalitetnih knjig do tiste stopnje, da mu bo kasneje pot v »pravo« literaturo ostajala zaprta, (tako se bodo kvalitetne pesniške zbirke ali pa prozna dela lahko še naprej kopičila v skladiščih).

To obratno sorazmerje med literarno vzgojnimi potrebami in med »prizadevanji« založniških hiš postaja tembolj akutno, ker postajajo ravno v zadnjih letih očitni pozitivni premiki na področju tistih kulturnih in vzgojnoizobraževalnih dejavnosti, katerim je posredovanje kvalitetne knjige za mladino osnovno kulturno poslanstvo. Priče smo premikom v omrežju šolskih knjižnic, ki postajajo sestavni del vzgojnoizobraževalnega dela na šolah; novi učni načrt in programi tekmovanj za bralne značke gradijo na eksistenci številnih, dobrih in mladini primernih knjig, s katerimi naj bi bile založene šolske in javne pionske knjižnice.

In vendar v trenutkih, ko se to posredovalno omrežje za dobro knjigo slednjič krepi, produkcija dobrih knjig za mladino peša in vodeni tako, da jo prelaščajo čedalje bolj neprimerne in nekvalitetne izdaje.

Številke dokazujejo, da moramo v letu 1972 na področju založništva mladinskih knjig prižgati rdečo luč za tiste založniške hiše, ki svoji dejavnosti iz kakršnihkoli vzrokov niso več kos, in za tiste založniške hiše, ki iz dobičarskih manipulacij povzročajo vakuum na tem področju ali pa ga polnijo s problematičnimi izdajami.

Založniške hiše so samostojne gospodarske organizacije. Vendar — ali je to že razlog, da se te hiše odrekajo zaradi dobička vsem kulturnim in moralnim obveznostim, še posebej, če gre za duševno higieno mladih?

Bibliografija nas opozarja, da stagnira izdajanje knjig za mladino pri tistih založniških hišah, katerim je bila ta dejavnost temeljna ali pa so doslej vztrajale na likovno in literarno kvalitetnih delih za mladino in ki so predvsem stimilirale in gojile ustvarjalnost domačih avtorjev na področju mladinske književnosti. Tako je založba Obzorja v letih 1970, 1971 izdala samo 1 mladinsko delo, založba Borec 4, Prešernova družba 2, Tehniška založba Slovenije 2, Mladinska knjiga 129.

Narašča pa nekvalitetni mladinski tisk pri tistih založbah, ki izdajanja tega tiska nimajo v temeljnem programu, torej gre očitno za finančno uspešen račun brez kakršnegakoli kulturno osveščenega programa. Učinek takih ra-

čunov je tem poraznejši, ker gre za manipulacije z neosveščenim, v sebi še literarno neizoblikovanim in labilnim mladim bralcem.

ČZP Delo je v letih 1970, 1971 izdalo 69 naslovov stripov, Jugoreklam 25 in Pomurska založba 13 naslovov likovno in literarno neprimernih knjig za mladino, Državna založba Slovenije 10, Mladost 8, Nolit 14 itd. Vsa ta dela so z literarnovzgojnega vidika problematična, zvečine prevodi ali adaptacije tujih avtorjev.

Rezultati iz vsega povedanega: gre za zamiranje programske osveščene, kvalitetne in številčno izdatne založniške dejavnosti; gre za rast estetsko problematičnih programov in izdaj, ki tako slabijo kulturno vzgojno poslanstvo mladinske knjige in razvrednotujejo ustvarjalno domačo tvornost na področju mladinske književnosti.

Die Autorin stellt mit Zahlen die Situation auf dem slowenischen Buchmarkt in den Jahren 1970 und 1971 dar mit Bezug auf die Herausgaben von Kinder- und Jugenderwerken. Sie stellt fest, dass die Zahl der Bücher für junge Leser sinkt und das gleichzeitig die Zahl der für die Jugend nicht geeigneten Werke wächst.